

Πανεπιστήμιο Αθηνών
Τμήμα Επικοινωνίας και ΜΜΕ

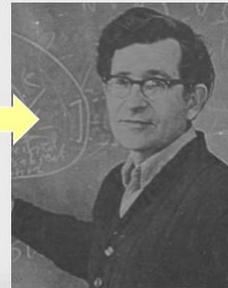
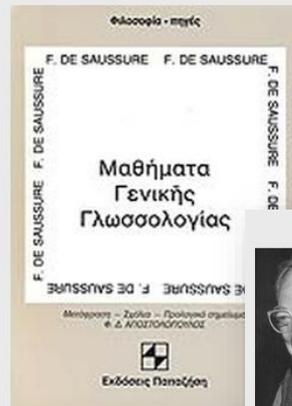
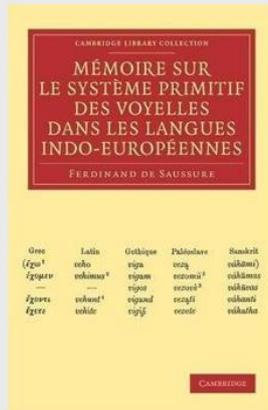
Σπύρος Α. Μοσχονάς

Αρχές της νεότερης γλωσσολογίας

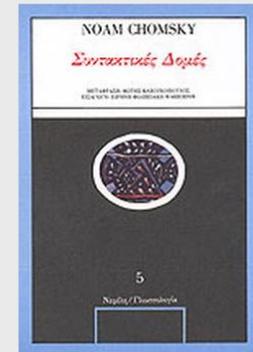
19/2/2026

Νεότερη γλωσσολογία (20. αι.)

Ferdinand de Saussure (1857-1913)

Noam Chomsky (1928-)

William Labov (1947-2024)

A. Η γλωσσολογία είναι **περιγραφική**,
όχι ρυθμιστική (κανονιστική)
επιστήμη

B. Προτεραιότητα του **προφορικού**
λόγου έναντι του γραπτού

Γ. Προτεραιότητα της **συγχρονικής**
περιγραφής έναντι της διαχρονικής

Περιγραφική, όχι ρυθμιστική επιστήμη

- A. Η γλωσσολογία είναι περιγραφική, όχι ρυθμιστική (κανονιστική) επιστήμη
 - » Ο/η γλωσσολόγος ενδιαφέρεται για όλες τις γλώσσες («ποικιλίες»)
 - » Δεν υπάρχουν ανώτερες και κατώτερες, φτωχές και πλούσιες γλώσσες
 - » Ο/η γλωσσολόγος αποφεύγει τον αξιολογικό χαρακτηρισμό των δεδομένων που εξετάζει, αλλά λαμβάνει υπόψη τους τις αξιολογήσεις των άλλων, ακόμη και των ίδιων των γλωσσολόγων
 - » Σωστό-λάθος; Κατάλληλο-ακατάλληλο;
 - γλωσσικές μεταβλητές

Γλωσσικός εθνικισμός

«Η ελληνική γλώσσα αποτελεί το μέσο με το οποίο εμείς οι Έλληνες εκφράζουμε τόσο θετικές όσο και αρνητικές έννοιες, οι οποίες με το πέρασμα του χρόνου διαδόθηκαν σε όλο τον κόσμο, υιοθετήθηκαν από άλλους λαούς και πλέον είναι κατανοητές σε ολόκληρη την ανθρωπότητα. Οι θετικοί συνειρμοί που κάνουμε οι Έλληνες όταν ακούμε ή διαβάζουμε λέξεις όπως [παράδεισος](#), άγγελος, φιλανθρωπία, αρμονία, συμμετρία, ευφορία, χάρισμα, μελωδία, μουσική και αντίθετα οι αρνητικοί συνειρμοί που συνοδεύουν λέξεις όπως χάος, αγωνία, τυραννία, τραγωδία, φοβία, τραύμα, πανδημία, έχουν λάβει παγκόσμια εμβέλεια. [...] Η ελληνική γλώσσα, μας βοηθά να βάλουμε τις ιδέες και τις σκέψεις για τον κόσμο γύρω μας σε τάξη – τον μικρόκοσμο και τον μακρόκοσμο, από τα άτομα ως τα πλανητικά συστήματα-, στο χώρο και στο χρόνο, χωρίζοντάς τες σε κατηγορίες, σε περιόδους, σε ζώνες, σε καταλόγους, σε συστήματα, μετρώντας τες με αριθμητική, με μαθηματικά και αναλύοντάς τες με στατιστικές μεθόδους, με υπολογιστικά προγράμματα, με εργαλεία τεχνολογίας. [...] **Η 9η Φεβρουαρίου δεν είναι μόνο η παγκόσμια ημέρα της ελληνικής γλώσσας. Είναι η παγκόσμια ημέρα της Ελλάδας.»**

[\(Μήνυμα Υπουργού Εξωτερικών, Γιώργου Γεραπετρίτη, για την Παγκόσμια Ημέρα Ελληνικής Γλώσσας, 09.02.2026\)](#)

Βουτιά στην παράνοια

«Η Ελληνική γλώσσα είναι αναμφισβήτητα η πιο πλούσια στον κόσμο. Ειδικά στη διατύπωση των ιδεών και στο εύρος των λέξεων είναι αναντικατάστατη.

Θα μπορούσε να υπάρχει κάτι πιο πέρα απ'αυτό;

Η αλήθεια είναι ότι στην Ελληνική γλώσσα εμφανίζονται περίεργες ιδιότητες ή αν θέλετε περίεργες συμπτώσεις. Όπως γνωρίζουμε κάθε γράμμα της Ελληνικής αλφαβήτου αντιπροσωπεύει έναν αριθμό. Με βάση αυτό, κάθε λέξη έχει ένα και μόνο ένα άθροισμα, το οποίο ονομάζεται [Λεξάριθμος](#). Θα μπορούσαν οι Λεξάριθμοι να μας υποδείξουν την αλήθεια περί Θεού; Θεός = Άγιος = Αγαθός = 284»,

http://mistikiellada.blogspot.gr/2011/03/blog-post_3681.html.

Ν. Σαραντάκος, «Μύθοι και αλήθειες για την ελληνική γλώσσα»,

<https://sarantakos.wordpress.com/2014/01/13/language-myths/> :

«Βέβαια, τον ίδιο λεξάριθμο 284 βγάζουν και άλλες χιλιάδες λέξεις της ελληνικής, όπως ΑΓΡΟΙΚΟΙ, ΒΑΠΟΡΑΚΙ, ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ, ΠΑΓΟΠΕΔΙΛΑ -περιέργως κανείς λεξαριθμιστής δεν μας είπε ότι η ελληνική γλώσσα δείχνει τη μυστική σχέση του Θεού με τα παγοπέδιλα.»

Σχολιάστε: Περιγραφικός ή ρυθμιστικός κανόνας;

«Ας γίνουμε όμως πιο συγκεκριμένοι.

Ακριβώς στη λέξη που χρησιμοποίησα μόλις τώρα, ο εκφωνητής της τηλεόρασής μας – μπορεί κανείς να είναι απόλυτα βέβαιος– θα πει συγκεκριμένος αντί για το ορθό συγκεκριμένος: ακριβώς όπως θα πει [...]: συγγραφέας ή άγγελος, αγάθι, φεγάρι, Βαγέλης, Αγλία, πέδε, παδού, πάδοτε, πενήδα, αδί, νεροποδή, φαδασία, έδαση – «χαμηλώστε την έδαση του ραδιοφώνου σας!» –, «συνεχίζομαι έδονες οι προσπάθειες», κινούμαι, αδαποκρίνομαι, απαδώδα, και πολλά πολλά άλλα.

[...] Υπάρχει άραγε κάποιος *κανόνας* που να μας διδάσκει ποιο είναι σε κάθε περίπτωση το σωστό; Και βέβαια υπάρχει. Ας τον παρακολουθήσουμε λοιπόν.

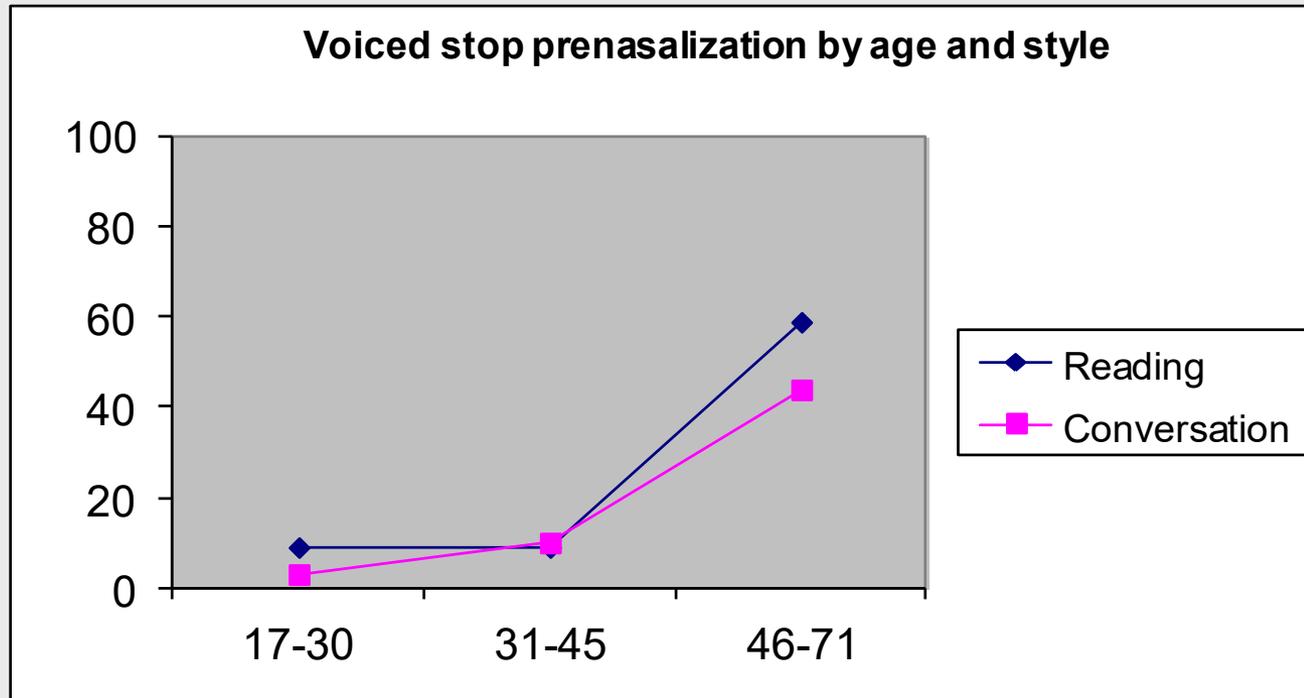
Οι φθόγγοι {μπ} (=b), {γκ} (=g), {ντ} (=d) – λέει ο κανόνας – προφέρονται δίχως κανέναν ρινικό ήχο μπροστά τους πρώτα πρώτα *στην αρχή των λέξεων*. Έτσι θα πω: βαίνω, γρεμός, δροπή. Με τον ίδιο τρόπο θα προφέρω τους φθόγγους αυτούς και στο εσωτερικό των λέξεων – προσέξτε! – ύστερα από *σύμφωνο*. Έτσι θα πω: βάρβας, αργό, καθαρίνα. Ίδια είναι η προφορά των φθόγγων αυτών στο εσωτερικό των λέξεων και ανάμεσα σε φωνήεντα, *αν η λέξη είναι ξενική*. Θα πω λοιπόν: καρρίνα, καθαρίνα, Γιουροσλαβία, αδίο. Αντίθετα, στις *ελληνικές λέξεις*, αν οι φθόγγοι βρεθούν, στο εσωτερικό αυτών των λέξεων, ανάμεσα σε δύο φωνήεντα, η προφορά τους είναι τέτοια ώστε πριν από τους φθόγγους αυτούς να ακούγεται ένας ρινικός ήχος. Έτσι θα πω: έμπορος, έμβειρος, όχι έβειρος, σφίγγα, όχι σφίγα, λαρύγγι, όχι λαρύγι, ένδονος, όχι έδονος, κλπ. κλπ.

[...] Όταν λοιπόν εμείς φέρνουμε στη δική μας γλώσσα τις ξενικές λέξεις [...], οφείλουμε να είμαστε προσεκτικοί και να τις προφέρουμε [...] με την προφορά που έχουν στη γλώσσα από την οποία τις παίρνουμε. Έτσι, θα πρέπει να λέμε και εμείς βίδεο, όπως το λένε κι εκείνοι, και όχι βίνδεο, [...] στούδιο, και όχι στούνδιο, μόνους βιβένδι, [...] και όχι μόνδους βιβένδι, μονέλο, όχι μονδέλο, Ιν-τεραμέρικαν, όχι Ινδεραμέρικαν ή Ιδεραμέρικαν [...]

[...] είναι λίγο να μάθει κανείς να μην εκτίθεται στα μάτια των άλλων λέγοντας, ή γράφοντας, με όποιον τρόπο αυτός θέλει τις λέξεις τους;»

Δ. Λυπουρλής, Γλωσσικές παρατηρήσεις: Από την καθαρεύουσα στη δημοτική, Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής, 1994, σσ. 33-36.

Προεργασία ανά ηλικιακή ομάδα και «ύφος»

- » **Arvaniti & Joseph 2000**: “age, not style, is the most important factor in (nd)/(d) variation; (nt) emerges as a careful style marker”

Περιγραφικοί ή ρυθμιστικοί κανόνες;

6

ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΑ ΣΕ -ως ΚΑΙ Ο ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΟΥΔΕΤΕΡΟΥ ΟΜΟΡΡΙΖΩΝ ΕΠΙΘΕΤΩΝ (-α)

- ▶ **αεροπορικώς** (επίρρημα)
Το καλοκαίρι, που τα πλοία είναι συνήθως γεμάτα, πολλοί προτιμούν να ταξιδεύουν **αεροπορικώς**.
- ▶ **αεροπορικά** (επίθετο)
Το γαμήλιο δώρο των γονέων της νύφης στο ζευγάρι ήταν δύο **αεροπορικά** εισιτήρια για τη Νέα Υόρκη.
- ▶ **ενδεχομένως** (επίρρημα)
Δεν πήρα καμιά συγκεκριμένη απάντηση στις ερωτήσεις του έκανα, διότι **ενδεχομένως** προσπαθούσε να καταλάβει τι πραγματικά ήθελα να ακούσω.
- ▶ **ενδεχόμενα** (επίθετο)
Είναι δύσκολη υπόθεση. Πρέπει να είμαστε έτοιμοι να αντιμετωπίσουμε όλα τα **ενδεχόμενα** προβλήματα.
- ▶ **επομένως** (επίρρημα)
Δεν έχει προετοιμαστεί αρκετά για τις εξετάσεις, **επομένως**, δεν έχει πολλές πιθανότητες επιτυχίας.
- ▶ **επόμενα** (επίθετο)
Το θέμα έχει πάρει μεγάλες διαστάσεις. Τα **επόμενα** βήματα είναι να...

παραλλαγές αντιστοιχίζονται με διαφορετικές γραμματικές κατηγορίες

7

ΖΕΥΓΗ ΟΜΟΡΡΙΖΩΝ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΩΝ ΣΕ -α ΚΑΙ ΣΕ -ως ΜΕ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ

- ▶ **αδιάκριτα** χωρίς διακριτικότητα, χωρίς ευγένεια
Φέρεται τόσο **αδιάκριτα**, που ενοχλεί τους πάντες.
- ▶ **αδιακρίτως** χωρίς εξαίρεση
Μπορούν όλοι να πάρουν μέρος στο διαγωνισμό χορού, **αδιακρίτως** ηλικίας.
- ▶ **άμεσα** (τροπ.) χωρίς να μεσολαβήσει κάποιος ή κάτι
Δε χρειάζεται να μεσολαβήσεις εσύ· **συνεινοήθηκα άμεσα** με τον υπεύθυνο.
- ▶ **αμέσως** (τροπ.) τώρα, γρήγορα
Πρέπει να **αμέσως** μόλις του τηλεφωνήσω.
- ▶ **απλά** με απλό τρόπο, με απλότητα
Μιλώ πολύ **απλά**, και έτσι τον καταλαβαίνουν όλοι.
- ▶ **απλώς** μόνο
Δεν έχω τίποτα· είμαι **απλώς** κουρασμένη.
- ▶ **έκτακτα** πολύ άρπια, θαυμαστά
- Πέρασε καλά στην εκδρομή του σιλλόγου σας;
- Έκτακτα!

παραλλαγές αντιστοιχίζονται με διαφορετικές σημασίες

Α΄. Πλήρης και ανεπιφύλακτη αποδοχή της γλωσσικής ποικιλότητας

γλώσσα νέων

*διαφορετικά είδη (genres)
στα ΜΜΕ*

*διαφορετικές ορθογραφίες
(μονοτονικό, πολυτονικό,
greeklish)*

Ιντερλούδιο: Φτωχές γλώσσες;

- » Οι **γλώσσες pidgin** είναι βοηθητικοί γλωσσικοί κώδικες που μιλιούνται από ανθρώπους που δεν έχουν κοινή γλώσσα, κυρίως για εμπορικές συναλλαγές. Χαρακτηρίζονται από απλουστευμένη γραμματική και περιορισμένο λεξιλόγιο.

Παραδείγματα από Tok Pisin (Παπούα, Νέα Γουϊνέα):

- » pul bilong kanu [kanu = 'κανό']
- » pul bilong pisin [pisin = 'πουλί']
- » pul bilong pis [pis = 'ψάρι']

'κουπί'
'φτερό'
'πτερύγιο'

Φτωχές γλώσσες;

- » Οι γλώσσες pidgin εξελίσσονται σε **κρεολές** (= γλώσσες pidgin που έχουν αποκτήσει «φυσικούς», μητροδίδακτους ομιλητές).

Στάδια κρεολοποίησης (Tok Pisin):

- » baimbai yu go (< αγγλ. by and by) → bambai yu go → bai yu go → yu bai go → yu bəgo

Κρεολοποίηση στα ελληνικά:

έθέλω ίνα → *θέλω να* → *θε' να* → **θα.**

Φτωχές γλώσσες;

- » Οι γλώσσες pidgin εξελίσσονται σε **κρεολές** (= γλώσσες pidgin που έχουν αποκτήσει «φυσικούς», μητροδίδακτους ομιλητές).

Στάδια κρεολοποίησης (Tok Pisin):

- » baimbai yu go (< αγγλ. by and by) → bambai yu go → bai yu go → yu bai go → yu bəgo
- » Σχολιάστε το σύστημα αριθμών στην Tok Pisin: mi (ενικός: εγώ), mitupela (δυναδικός: αυτός/ή κι εγώ), mitripela (τριαδικός: αυτοί οι δύο και εγώ), mipela (πληθυντικός: όλοι αυτοί και εγώ) [pela/pla < αγγλ. fellow].

Φτωχές γλώσσες;

» Οι γλώσσες ριό γλώσσες ριδgir «φυσικούς», μ

Στάδια κρεολοπο

» baimbai yu go yu so → hai yu

» Σχο mi KI ε εγώ [pe

σε κρεολές (= γήσει ιλητές).

ου) → bambai → νι həso

Pisin: óς/ή και εγώ)

Προτεραιότητα προφορικού λόγου

B. Προτεραιότητα του προφορικού λόγου έναντι του γραπτού

- » Φυλογενετική προτεραιότητα
- » Οντογενετική προτεραιότητα
- » Γνωστική-μαθησιακή προτεραιότητα
- » Δομική προτεραιότητα

- » Λειτουργική προτεραιότητα του γραπτού λόγου στην εποχή μας (;)
- » Σημασία του γραπτού λόγου στην **τυποποίηση** γλωσσών. Ο γραπτός λόγος ως πρότυπο

Προτεραιότητα συγχρονίας έναντι διαχρονίας

- Γ. Προτεραιότητα της συγχρονικής περιγραφής έναντι της διαχρονικής
- » Η ιστορική περιγραφή προϋποθέτει σύγκριση δύο συγχρονιών
 - » Γνωστική-μαθησιακή προτεραιότητα: η κατανόηση της σημασίας.

Η «ετυμολογική πλάνη» (etymological fallacy)

- » αλήθεια < αρχαία ελληνική ἀλήθεια < ἀληθής < α- στερητικό + λήθη
- » άνθρωπος < άνω + θρώσκω (παρετυμολογία)

Γλωσσική εξέλιξη και ποικιλότητα

Γλωσσική εξέλιξη και ποικιλότητα (de Saussure, Μαθήματα, σ. 225):

Lat. *calidum*

calidu

caldu

cald

t|alt

t|aut

|aut

calidu >

caldu >

cald >

t|alt >

t|aut >

|aut >

|ot >

|o (=Fr. *chaud*)

Γλωσσική εξέλιξη και ποικιλότητα

έθελω + απαρ. έθελω ίνα θέλω να θε' να
έθελω ίνα > θέλω να > θε' να > θα
> (ε)θέλω + εξαρτ. >

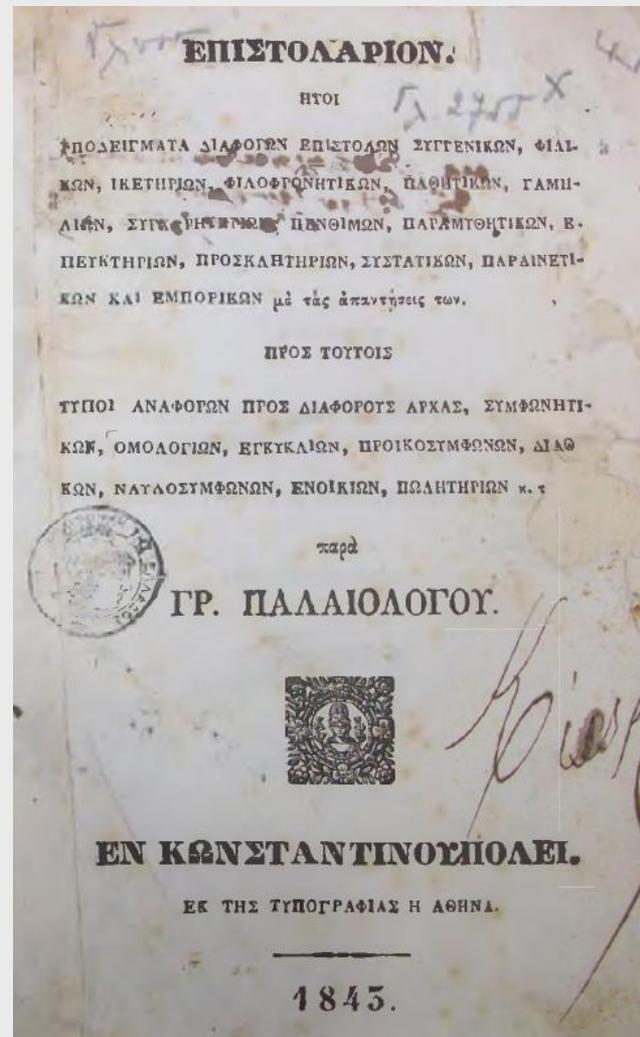
ελληνιστική/μεσαιωνική

πρώιμη νέα ελλ.

νέα ελλ.

θέλω ίνα γράψω > ~~θέλει~~ να ίδῆς > θενὰ σᾶς δώσω τὸ φιλί > θα
θε να 'ρθει ο καιρός

Άσκηση: Γλωσσική εξέλιξη και ποικιλότητα

Άσκηση: Γλωσσική εξέλιξη και ποικιλότητα (Επιστολάριον, 1843)

- » ἤθελον φανῆ ἀνάξιος υἱός σας, ἂν δὲν τὰς ἐδεχόμεν μ' εὐγνωμοσύνην
- » ἤθελα βεβαίως τολμήσει νὰ σᾶς ἐνοχλήσω
- » δὲν ἤθελον αἰσθάνεσθαι ὅτι ὑπάρχω
- » ἤθελεν εἶσθαι ἀστεϊότατον
- » θέλω ἀγωνισθῆ νὰ μὴ φανῶ ἀνάξιος
- » θέλω διπλασιάσει τοὺς περὶ τὴν σπουδὴν ἀγῶνας μου
- » ὁ θάνατος μόνος θὰ θεραπεύσῃ τὸ πάθος μου
- » τὴν 8 ὥραν ὅλοι οἱ φίλοι θὰ συναχθούν
- » τὰ σταλέντα χειροτεχνήματα θὰ πωληθῶσι δυσκόλως
- » τα κέρδη καὶ αἱ ζημίαι θὰ λογίζονται ἀναλόγως τῶν κεφαλαίων ἐκάστου συνεταιρίου
- » αἱ ζημίαι θέλουν λογίσεσθαι ἀναλόγως μὲ τὰ κεφάλαια ἐκάστου

Fromkin, Rodman, Hyams, *Εισαγωγή στη μελέτη της γλώσσας*, κεφ. 1, 10 (επιλεκτικά).

Λεκάκου, Τοπιντζή, *Εισαγωγή στη Γλωσσολογία*, κεφ. 13.

Σ. Α. Μοσχονάς, «Προκαταλήψεις για τη γραφή και την ορθογραφία»: «Η προτεραιότητα του προφορικού λόγου».

Χάρης, *Δέκα μύθοι για τη γλώσσα*.

J. Lyons, *Εισαγωγή στη Θεωρητική Γλωσσολογία*, κεφ. 1: «Γλωσσολογία: Η επιστημονική μελέτη της γλώσσας».

Ει. Φιλιππάκη-Warburton, *Εισαγωγή στη Θεωρητική Γλωσσολογία*, κεφ. 1: «Εισαγωγικά».

Θ. Παυλίδου, *Επίπεδα Γλωσσικής Ανάλυσης*, κεφ. 1: «Εισαγωγή».

Δ. Γούτσος, *Γλώσσα*, κεφ. 12.